

Work of a dairy farm begins with cultivating effective and high quality of replacement chicks. In practice, applying three rules play, "7.5%", "80:80", "80:150." Effective implementation of the aforementioned rules can significantly increase the number of days milking and share of pregnant cows in the herd.

As the results of several studies, the optimal service period is 51-90 days; it enables you to get one calf a year or more from each cow. For high-yielding cows duration of service period can be up to 121 day, at the highest performance for the service period can be from 92 to 137 days.

For high quality calves, you must conduct a thorough selection heifers and cows for insemination. Breeding farms carry out individual selection, and in nonbreeding farms - group selection.

Recently gained popularity of applying sexed sperm in Ukrainian enterprises. Sexed sperm, despite its high price (28-32 dollars), helps to plan the getting of heifers to improve productivity faster.

In calculating, the efficiency of growing calves should be remembered that the most laborious are operations of growing of replacement chicks are operation of preparation and distribution of feed and have the least complexity - operations with removal of manure.

Recently on Ukrainian enterprises has gained popularity using of imported cattle, but it is needed to explore the features of the adaptation of cattle to new environmental conditions, develop methods to reduce the effects of stress factors on the animal.

Keywords: cow, reproduction, performance, economic effectivity, dairy cattle breeding

Дата надходження до редакції: 24.04.2014 р.

Рецензент: д.е.н., професор Школьніий О.О.

УДК 631.155

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О. М. Кобилкін, к.е.н., доцент

С. В. Кобилкіна, к.е.н, доцент

Сумський національний аграрний університет

У статті «Резерви підвищення ефективності виробництва молока спеціалізованих сільськогосподарських підприємств» розглянуто основні чинники, які обумовлюють ефективність виробництва молока, та причини недовикористання молочного потенціалу корів основного стада. Запропоновано комплекс заходів, що дозволять покращити селекційну роботу, подовжити строк використання корів молочного стада, пришвидшити інтенсивність вирощування ремонтного молодняка для досягнення оптимального віку і живої маси при першому осіменінні за рахунок покращенні годівлі ремонтного молодняка.

Ключові слова: виробництво молока, валова продукція, сільське господарство

Постановка проблеми. Дослідження виробництва валової продукції сільського господарства в останні роки свідчить про те, що в порівнянні з 1990 р. вона зменшилась більше ніж у два рази. Причому якщо вартість валової продукції рослинництва зменшилась приблизно на 35%, то у тваринництві у 2,9 рази. Це обумовлене тим, що виробництво м'яса великої рогатої худоби, овець, птиці, вовни є стабільно збитковим на рівні від -5,2 до -28,9%. У 2012 р. рівень рентабельності виробництва молока по підприємствах Сумської області склав 17,0%, що недостатньо для відтворення виробничих ресурсів галузі, оскільки за твердженням П.Т.Саблука „рівень рентабельності в межах 17-24% забезпечує лише просте відтворення, а для розширеного відтворення цей показник має складати 46-48%”[9,с.13]. На підприємствах, які досягли високих показників економічної ефективності, подальше їх підвищення досягається з великими витратами. Тому стаття присвячена пошуку шляхів подальшого їх підвищення без сумніву є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню впливу окремих чинників на зни-

ження показників ефективності виробництва у молочному скотарстві присвячена велика кількість наукових праць вітчизняних науковців. Це відомі вчені: Буркат В. П., Вінничук Д. Т., Власов В. І., Зубець М. В., Можилевский П. Л., Мосийко В. І., Яковлев С. П., Славов В.П.. Більшість з них, у якості причин зниження економічної ефективності виробництва, вбачає зниження продуктивності з-за не повного використання генетичного потенціалу продуктивності тварин, причинами чого є не оптимальний склад кормів, відбір та відгодівля ремонтного молодняка, тривалість використання корів.

Мета дослідження. Метою статті є пошук невикористаних резервів у господарствах з розвиненим молочним скотарством підвищення молочної продуктивності, зниженні витрат на утримання основного стада, зниженні витрат на вирощування ремонтного молодняка, зниженні на цій основі собівартості молока і збереженні існуючого рівня рентабельності виробництва молока.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів. Дослідження виробництва молока в цілому по області та у

передових підприємств-виробників молока (табл.1.1) показало, що на СВК «1 Травня» його ефективність є найвищою. Так, рівень рентабельності його виробництва у 2011 р. склав 56,3% проти 17,0 в цілому по області, 23,0 у ТОВ АФ «Владана» Сумського району та 5,6% у ТОВ «Вітчизна» Конотопського району, хоча ці

підприємства є передовими. Досягнуто це завдяки низькому рівню собівартості 1 ц молока, яка дорівнює 197,0 грн., що на 25,% нижче ніж в середньому по області, на 29,0% нижче ніж у «Владані» та на 31,0% нижче ніж у «Вітчизні». І це при більш низькій ціні 1 ц (308,0 грн.) проти «Владани» у якій ціна складає 340,0 грн.

Таблиця 1.1

Стан показників ефективності виробництва молока

Показники	В середньому по області	ТОВ АФ «Владана» Сумського району	СВК АФ «Перше Травня» Сумського району	ТОВ «Вітчизна» Конотопського району
Порода		голштинська	українська чорно-ряба молочна порода	українська червоно-ряба молочна порода
Порода, яка використовується для схрещування		голштинська	голштинська	голштинська
Чисельність поголов'я на початок року, гол.	38037	350	510	958
Надій на фуражну корову, ц	3840	6320	6006	6340
Валовий надій, ц	144635	2212	3063	5712
Вихід телят на 100 корів, гол.	70	77	103	97
Витрати кормів на 1 ц молока, ц. корм.од.	1,17	1,98	1,02	1,05
Середня ціна реалізації, грн.	304,88	340,00	308,0	301,3
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	260,41	276,47	197,00	285,20
Прибуток (збиток) грн. у розрахунку) на: 1 ц на голову	44,47	63,53	111,0	16,1
Рівень рентабельності (збитковості), %	17,0	23,0	56,3	5,6
Загальна сума прибутку, тис. грн.	64953,5	1405,3	3400,0	9778,3

Дослідження показало, що окупність витрат у СВК «1 Травня» більш висока, ніж у названих підприємствах, адже як у «Владані», так і в «Вітчизні» молочна продуктивність корів більш висока (6320 і 6340 кг на голову за рік відповідно). Тим не менше не всі чинники зниження собівартості молока використані навіть у передовому підприємстві.

Одним з найважливіших чинників, які обумовлюють рівень собівартості 1 ц молока в конкретному підприємстві, є порода молочної худоби та степінь реалізації її потенційної продуктивності. За результатами бонітування 1989 р. чорно-ряба худоба, яка використовується на підприємстві, характеризується найвищими показниками продуктивності. Під час бонітування в 1989 р. від кожної корови за 305 днів останньої закінченої лактації в середньому по республіці було одержано на 196 кг більше, ніж від симентальських і на 281 кг ніж від червоних степових корів. Тим не менше українська чорно-ряба порода корів має ряд недоліків, з метою усунення яких і, насамперед, для підвищення її продуктивності, на Україні з 1984 р. запроваджується програма голштинізації. Згідно з цією програмою передбачено одержання тварин двох генотипів: $\frac{3}{4}$ голштинська * $\frac{1}{4}$ чорно-ряба та $\frac{5}{8}$ голштинська * $\frac{3}{8}$ чорно-ряба.

Досліди показують, що продуктивність голштинізованих корів є вищою, ніж чистопородної української чорно-рябої. Так, у дослідному господарстві «Рокині» Волинської області молочна продуктивність в цілому за 3 лактації у помісних тварин (надій і вихід молочного жиру) були відпо-

відно на 2049 і 72,3 кг вищі, ніж у чорно-рябих. Найбільші результати мали поміси $\frac{1}{2}$ та $\frac{5}{8}$ крові за голштинами. Досліди показали, що подальше підвищення кровності за голштинами дає від'ємні результати. У ровесниць з часткою крові $\frac{3}{4}$ цей показник на 266 та 379 кг був менший (при $P=0,05$). У тварин третього покоління (7/8) за голштинами рівень продуктивності був найнижчим і вони практично не відрізнялись за надоями від чорно-рябих ровесниць.

У СВК «1 Травня» постійне прилиття крові голштинів до крові помісних корів третього та інших поколінь дає не позитивний, а негативний результат. Дослідження показало, що наявність метисів різних поколінь у стаді вимагає індивідуального підходу до схрещування помісних корів з бугаями-поліпшувачами різних порід. Тобто чистопородні корови та поміси першого і другого покоління можуть і повинні бути схрещені з бугаями голштинської породи, але вже корови третього і тим більше вищих поколінь повинні бути схрещені з бугаями чорно-білої породи. Це вимагає налагодження систематизованого зоотехнічного обліку, тому що обов'язковою умовою правильного ведення племінної роботи у молочному стаді, є щорічне кваліфіковане бонітування тварин, систематичний племінний облік, записи худоби в державну племінну книгу.

Іншим, найбільш вагомим чинником, який впливає на рівень молочної продуктивності та ефективності виробництва молока, є рівень годівлі та оптимальний вміст поживних речовин в раціоні тварин.

У СВК «1 Травня» витрати кормів на 1 ц молока найнижчі як в цілому по області на 13,0%, так і проти передового у цьому відношенні підприємства «Вітчизна» на 3,0%, адже питома вага витрат на корми складає 62%. Тим не менше склад кормового раціону в різні періоди виробничого циклу на підприємстві не відповідає нормативам.

Досліди по вивченню обміну речовин у корів протягом виробничого циклу дали змогу вченим розробити диференційовану годівлю за періодами лактації та сухостою, тобто годівлю з урахуванням фізіологічного стану, потреб в енергії й поживних речовинах та можливостей корів мак-

симально й ефективно використовувати корми. З урахуванням цього весь лактаційний період поділено на три майже рівні за тривалістю періоди. Перший післятотельний тривалістю близько 80—110 днів — це період роздоювання корів. Другий період (середина лактації) — приблизно 100 днів після першого періоду, відзначається високою продуктивністю (розпал лактації) і третій — це період спадання лактації. Він закінчується запуском корів і підготовкою їх до сухостою. Потреба у поживних речовинах в різні періоди лактації може бути забезпечена кормовими раціонами, представленими табл.1. [7,с.43].

Таблиця 1

Орієнтовна структура раціонів молочних корів для стійлового періоду за у енергетичною поживністю в різні періоди виробничого циклу, %

Строк до отелення і добовий надій, кг	Об'ємисті (основні) кормові засоби				Коренеплоди або патока	Разом об'ємистих кормів	Разом концентрованих кормів
	сіно	солома	сінаж	силос			
Сухостійні тільні корови							
Тижнів до отелення:							
6-4	35	10	25	10	5	80	20
3-0	35	10	25	-	10	70	30
Молозивний і відновлювальний період тривалістю 2-3 тижні (у цей період годівлю корів проводять шляхом поступового їх переведення на раціони періоду поступового збільшення добового надою молока)							
Період роздою (з 14-21 приблизно до 100 дня після отелення)							
11-15	16	5	12	30	4	67	33
16-20	18	2	9	28	7	64	36
21-25	18	-	7	26	7	58	42
26-30	16	-	6	24	5	51	49
більше 31	14	-	5	21	5	45	55
Період відносно сталої продуктивності (зі 101 по 210-й день після отелення)							
менше 11	14	6	12	40	3	75	25
11-15	18	6	11	35	3	73	27
16-20	16	4	10	33	4	67	33
21-25	13	3	10	32	4	62	38
26-30	13	-	10	30	5	60	40
Період спаду молочної продуктивності (з 210 по 305-й день після отелення)							
6-10	16	7	14	44	3	84	16
11-15	18	5	12	43	4	82	18

Чинником, який суттєво впливає на реалізацію потенційної продуктивності, є строк використання корів. Як відомо, максимальної продуктивності корови основних порід, які розводять на Україні, досягають на четвертій - п'ятій лактаціях і потім, приблизно до сьомої, надої знаходяться на одному рівні. З віком, залежно від умов годівлі і утримання, надої різко або повільно знижуються. Доказом цього є аналіз проведений Д. Т. Вінничук (1986) [2], більш як 3000 лактацій повновікових корів (по 9 лактацій і більше) свідчить, що 20 % їх мали вищу продуктивність за третю лактацію, 23 – четверту, 18 – п'яту, 15 – шосту, 8 – сьому, 5 – восьму і 3 % за дев'яту і старші лактації.

Аналіз даних по підприємству показує, що середній надій по стаду за рік залишився на рівні 6477 кг при зниженні його у 2010 р. до 6064 кг. При цьому продуктивність корів третьої і більше лактацій була по роках на 7,0; 7,6 та 7,7% вищою від надою корів 1-2 лактацій. Підвищення продуктивності корів 3-6 лактацій у 2012 р. в порівнянні з 2010 р. на 0,93 % не спричинило підвищення

середньої продуктивності по стаду, а навпаки призвело до зниження середнього надою на корову за рік до 6064 кг у 2011 р. проти 6448 кг у 2010 р. з-за збільшення питомої ваги корів 1-2 лактацій з 49,3 до 51,7% з відносно низькою продуктивністю в порівнянні з продуктивністю корів третьої і вище лактацій та скороченням тривалості використання корів з 3,1 до 2,5 лактацій. Причиною цього є вкрай низька середня тривалість використання корів, яка дорівнює 3,1 лактації і вік вибракування корів 5,3 роки. Якщо мати на увазі, що вік першого осіменіння ремонтних телиць дорівнює 22 місяці, то строк корисного використання корів дорівнює 41,6 місяців або 3,46 роки.

Високий коефіцієнт вибракування (28% у 2010 р. та 24% у 2012 р) і коефіцієнт оновлення стада (27 і 23% відповідно) обумовлюють надто швидку заміну корів основного стада, через що вони навіть не досягають потенційної продуктивності, адже у багатьох корів вона настає на третій, четвертій, п'ятій, шостій, сьомій, восьмій і навіть дев'ятій і старших лактаціях. Тим більше,

що в будь якому стаді є корови-рекордистки, строк використання яких не може бути обмеженим при відсутності захворювань. Високі показники вибракування та оновлення молочного стада, в якому фактична продуктивність наближена до потенційної, не сприяють її підвищенню через підвищення питомої ваги корів першої та другої лактацій до 50 і більше відсотків, надій яких на 7-8% нижчий від корів послідувачих лактацій. Одночасно швидке оновлення стада призводить до збільшення питомої ваги корів - метисів третього, четвертого і послідувачих поколінь, продуктивність яких є найнижчою і практично не відрізняється за надоями від висхідної породи чорнорябих ровесниць.

Занадто швидке оновлення стада на підприємстві не дає відчутних результатів у підвищенні молочної продуктивності і значно збільшує витрати на відтворення стада, тим більше, що далеко не всі дочка, одержані від кращих за продуктивністю матерів, повторюють їх показники, оскільки успадкування продуктивних ознак батьків становить лише 15—30 %.

З врахуванням того, що молочне стадо на СВК «1 Травня» Сумського району Сумської області є відранжованим, а племінне ядро складає 286 голів або 60% від чисельності корів основного стада, то є можливість отримати 140-143 ремонтних телиць, що складе 28 голів на 100 корів. Оскільки за час вирощування від народження до першого отелення на підприємстві вибраковують в середньому 25-30 % молодняка, то можна вводити 19-20 первісток на 100 корів. Цієї кількості більше ніж достатньо для заміни низькопродуктивних, вибракуваних за віком, порушенням відтворної функції, атрофією вим'я та іншими захворюваннями корів.

З врахуванням того, що більшість порід корів досягають найвищої продуктивності на третій лактації, і зберігають її до шостої та знижують її незначно на сьомій, восьмій лактації, на наш погляд коефіцієнти вибракування та оновлення можуть не перевищувати 15-12,5%, що дозволить скоротити витрати на відтворення стада.

Прискорення темпів оновлення молочних стад вимагає істотної перебудови в організації

вирощування ремонтного молодняка. Численні дослідження в нашій країні і за кордоном показують, що вік і жива маса ремонтних телиць різних порід при першому осіменінні залежать від інтенсивності їх вирощування. Тому так важливо визначити в кожному конкретному випадку найбільш раціональний рівень інтенсивності вирощування ремонтного молодняка, оптимальний вік і живу масу при першому осіменінні. Для більшості порід великої рогатої худоби, що розводять на Україні, в товарних стадах рекомендуються такі нормативи вирощування ремонтних телиць: жива маса в 6 міс – 160-170 кг, в 12 – 270-290 і в 18 міс – 360-385 кг [3].

У СВК «1 Травня» вік першого осіменіння сягає 22 місяці при вазі телиць 400 кг у 2010 р., 238 кг у 2011 р та 435 кг у 2012 р., що відповідає вимогам рекомендацій. Тим не менше слід пам'ятати, що при вирощуванні ремонтних телиць збільшувати живу масу доцільно доти, доки вони зберігають міцний, щільний тип конституції, притаманний худобі молочного напряму продуктивності. Як тільки з'являються ознаки рихлої конституції (занадто сильний розвиток підшкірної і міжмускульної сполучної тканин), подальше збільшення маси телиць буде негативно впливати на їх наступну молочну продуктивність. Тому, на наш погляд, цілком можливо зменшити вік першого осіменіння до 18 місяців при покращенні годівлі ремонтного молодняка, що дасть суттєве зменшення витрат на його вирощування (приблизно на 4500 грн.).

Висновки. Виконане дослідження економічної ефективності виробництва молока по області показало, що на спеціалізованих підприємствах вона є вищою. Тим не менше не всі чинники її підвищення задіяні: породний склад тварин основного стада та питома вага помісей різних поколінь, тривалість використання корів, тривалість сервіс-періоду, вік осіменіння ремонтних телиць, структура раціонів молочних корів для стійлового періоду за енергетичною поживністю в різні періоди виробничого циклу, %.

Запропоновані заходи дозволяють в повній мірі задіяти ці чинники для підвищення ефективності виробництва молока в спеціалізованих сільськогосподарських підприємствах.

Список використаної літератури:

1. Буркат В. П. Використання голштинів у поліпшенні молочної худоби.—К.: Урожай, 1988.—104 с.
2. Винничук Д. Т. Селекція молочних корів на долголетие // Повышение генетического потенциала молочного скота: Сб. тр.— М.: Агропромиздат, 1986.— 131 с.
3. Власов В. І., Зубець М. В., Дяченко С. В. Управління відтворенням і продуктивністю молочного стада.—К.: Урожай, 1987.—136 с.
4. Інтенсивні методи використання молочного стада. В.І.Костенко, А.Я.Маньковський, Г.В.Танцуров, А.І.Сривов. — Київ: «Урожай», 1990.—189 с.
5. Костомахин Н.М. Воспроизводство стада и выращивание ремонтного молодняка в скотоводстве.—М.: Колос, 2009.— 109 с.
6. Можилевский П. Л. Подовження строків використання високопродуктивних корів.— К.: Урожай, 1989.— 144 с.
7. Норми годівлі, раціони і поживність кормів для різних сільськогосподарських тварин: Довідник / Г.В.Провоторов, В.І.Лади́ка, Л.В.Бондарчук, В.О.Провоторова, В.О.Опара. - Суми: Тов. ВТД «Університетська книга», 2007.- 488 с.
8. Поляков П. Е. Совершенствование черно-пестрого скота.— Л.:Колос. Ленингр. отд-ние, 1983.— 200 с.

Кобылкин А. М., Кобылкина С. В. Резервы повышения эффективности производства молока специализированных сельскохозяйственных предприятий

В статье «Резервы повышения эффективности производства молока специализированных сельскохозяйственных предприятий» рассмотрены основные факторы, обуславливающие эффективность производства молока и причины недоиспользования молочного потенциала коров основного стада. Предложен комплекс мероприятий, которые позволят улучшить селекционную работу, продлить срок использования коров молочного стада, ускорить интенсивность выращивания ремонтного молодняка для достижения оптимального возраста и живой массы при первом осеменении за счет улучшения кормления ремонтного молодняка.

Ключевые слова: производство молока, сельское хозяйство

Kobylkin O.M., Kobylkina S.V. Reserves increase efficiency of milk specialized farms

The article "Provisions efficiency of milk specialized farms" are considered the main factors that determine the efficiency of milk production and milk potential reasons for the underutilization of the herd of cows. A set of measures that will improve breeding work, extend the use of cow dairy herd, the intensity of the accelerated growing Heifer for optimal age and live weight at first insemination by improving nutrition Heifer

Keywords: milk production

Дата надходження до редакції: 06.07.2014 р.

Рецензент: к.е.н., професор Жмайлов В. М.

УДК 334.021

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

І. В. Куценко, здобувач, Сумський національний аграрний університет

У статті розглядаються інструменти фінансування суб'єктів агропромислового комплексу, а саме традиційне банківське кредитування, лізинг, вексельне фінансування; зовнішні запозичення. Вивчаються можливості їх застосування. Приводяться основні показники використання фінансових інструментів господарюючими суб'єктами АПК.

Ключові слова: банківське кредитування, лізинг, вексельне фінансування, зовнішні запозичення.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аграрний бізнес передбачає нерівномірне фінансування, що пов'язано з сезонністю виробництва. Лише для проведення у 2014 році весняних польових робіт дефіцит фінансового балансу сільськогосподарських підприємств України оцінювався понад 10 млрд грн. У той же час можливості отримання кредитів або залучення інших фінансових ресурсів обмежені. До основних фінансових інструментів, що використовуються аграріями, належать традиційне банківське кредитування та лізинг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемами залучення коштів для відтворення виробничого потенціалу та фінансового забезпечення господарської діяльності займалася значна чисельність вітчизняних економістів-аграріїв, серед яких П. Гайдуцький, В. Перебийніс, В. Амбросов, М. Дем'яненко, О. Олійник. Проте ряд аспектів, пов'язаних із особливостями залучення коштів різними за розмірами суб'єктами господарювання в сучасних умовах розвитку аграрного сектору, розглянуто недостатньо.

Формулювання цілей статті. Метою статті є проведення аналізу існуючих інструментів фінансування суб'єктів агропромислового комплексу різних форм власності та визначення більш привабливих можливостей зовнішнього фінансу-

вання господарської діяльності.

Викладення основного матеріалу дослідження. Банківські установи умовно поділяють суб'єктів аграрного сектору - своїх потенційних клієнтів на чотири групи. До першої групи відносять великі компанії (агрохолдинги), що володіють земельними угіддями від 50 і більше тис га. Для роботи з ними банки використовують системний підхід та приймають індивідуальні рішення. Друга група формується із середніх агропідприємств, до якої належать аграрії з площею земель від 3-10 до 50 тис га, що є більш масовим сегментом. Вони застосовують у своїй діяльності майже всі види фінансових інструментів. До третьої групи потрапляють малі підприємства, як правило, фермерські господарства, з площею від 400 га до 3 тис га. Такі господарства здебільшого використовують кредити на поповнення оборотних фондів, а саме овердрафти, а також інвестиційні середньострокові кредити. До четвертої групи відносять дрібні фермерські господарства з площею до 400 га. Вони обслуговуються банківськими установами як клієнти роздрібного сектора з більш високими процентними ставками і відсутністю спеціалізованих продуктів. Серед критеріїв, за якими оцінюють аграріїв на етапі прийняття рішення про кредитування, можна виділити наступні: наявність «якісних» активів